

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Директор Інституту тваринництва

Національної академії аграрних наук

Олексій КРАСНОРУЦЬКИЙ

«15» травня 2026 р.

ВИСНОВОК

про наукову та науково-практичну цінність дисертації

Гросула Олександра Володимировича

на тему «Механізми вертикальної інтеграції суб'єктів аграрного бізнесу»

на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук

за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами

(за видами економічної діяльності)

ВИТЯГ З ПРОТОКОЛУ

№ 7 від 15 травня 2026 року

**розширеного засідання відділу економіки, менеджменту та трансферу
інновацій у тваринництві Інституту тваринництва Національної академії
аграрних наук України**

ПРИСУТНІ: к.е.н., завідувач відділу Марченко В.А., д.е.н., професор, в.о. директора Інституту Красноручський О.О. ; д.е.н., професор, головний науковий співробітник Маренич Т.Г. (рецензент); д.е.н., професор, провідний науковий співробітник Корнієцький О.В. (головуючий на засіданні), д.е.н., професор, провідний науковий співробітник Орел В.М., д.е.н., професор, провідний науковий співробітник Сенчук І.І. (рецензент), д.е.н., професор, провідний науковий співробітник Потишняк О.М. (науковий керівник), д.е.н., доцент, провідний науковий співробітник Котвицька Н.М., д.е.н., професор, провідний науковий співробітник; Потишняк О.М. (рецензент); кандидат

економічних наук, доцент, вчений секретар Смігунова О.В. (рецензент); кандидат економічних наук, старший науковий співробітник Ослопова М.В. (секретар засідання).

Відкрив розширене засідання відділу економіки, менеджменту та трансферу інновацій у тваринництві, к.е.н., завідувач відділу Марченко В.А.

Головував на засіданні д.е.н., професор Корнієцький О.В., секретарем засідання була призначена к.е.н. Ослопова М.В.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ:

Розгляд та рекомендація до захисту дисертаційної роботи Гросула Олександра Володимировича «Механізми вертикальної інтеграції суб'єктів аграрного бізнесу», представленої на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

СЛУХАЛИ:

Доповідь здобувача Гросула Олександра Володимировича щодо актуальності, мети й завдань дослідження, положень наукової новизни, обґрунтованості отриманих результатів та можливостей їх практичного використання. Науковий керівник – доктор економічних наук, професор Потишняк Олена Миколаївна.

Тема дисертаційної роботи затверджена на засіданні Вченої ради Інституту тваринництва НААН (протокол № 14 від 22 грудня 2015 року). Науковий керівник — доктор економічних наук, професор Сенчук Ігор Іванович.

Попередню експертизу дисертаційної роботи та наукових праць здобувача провели та підготували проєкт висновку доктор економічних наук Маренич Т.Г., доктор економічних наук Сенчук І.І., кандидат економічних наук Смігунова О.В.

Проєкт висновку був розданий членам розширеного засідання відділу економіки, менеджменту та трансферу інновацій у тваринництві.

Гросул О.В. зробив доповідь про основні положення дисертаційної

роботи, найбільш вагомі теоретичні і практичні результати дослідження, які виносяться на захист.

Членами розширеного засідання дисертанту були поставлені такі запитання:

Доктор економічних наук, професор Красноручський О.О.:

1. У чому полягають принципи відмінності вертикальної інтеграції від традиційної виробничої кооперації та контрактної взаємодії підприємств і за яких умов поглиблення інтеграційних зв'язків забезпечує виникнення синергетичного ефекту?

2. Які класифікаційні ознаки мають визначальне значення при виборі організаційної форми інтеграції та яким чином запропонована типологія може використовуватися для обґрунтування стратегічних рішень суб'єктів господарювання?

3. Яким чином у межах цього механізму забезпечується узгодження економічних інтересів учасників інтеграції та збалансування централізованого стратегічного управління зі збереженням їх операційної самостійності?

Кандидат економічних наук Марченко В.А.:

1. У роботі запропоновано методичний підхід до визначення нормативного рівня ефективності функціонування вертикально-інтегрованих структур. У чому полягає його економічний зміст?

2. Яким чином, на Вашу думку, має здійснюватися розподіл економічних результатів між учасниками агропродовольчого ланцюга для забезпечення збалансованості їхніх інтересів і збереження довгострокових стимулів до співпраці?

3. За яких економічних та організаційних умов доцільно надавати перевагу корпоративній вертикальній інтеграції, а за яких кластерним або мережевим формам об'єднання суб'єктів аграрного бізнесу?

Кандидат економічних наук Ослопова М.В.:

1. У чому полягають особливості поєднання вертикальних, горизонтальних і мережових зв'язків у запропонованій кластерній моделі та які

механізми забезпечують координацію діяльності учасників за відсутності їх повної організаційної та майнової консолідації?

2. Які види трансакційних витрат мають найбільший вплив на ефективність інтеграційної взаємодії та яким чином результати їх оцінювання можуть бути використані для зміни організаційної структури й механізмів управління інтегрованим формуванням?

3. Які переваги забезпечує формування єдиної маркетингової політики порівняно із самостійним здійсненням маркетингової діяльності окремими учасниками інтеграції та як такі переваги відображаються на конкурентоспроможності інтегрованого бізнесу?

Доктор економічних наук, професор Корнісцький О.В.:

1. Яким чином запропонована інституційна матриця дозволяє узгоджувати ресурсні можливості, організаційно-економічні форми інтеграції та інструменти інституційного впливу, а також визначати пріоритетні напрями державного регулювання інтеграційних процесів?

2. Які функції має виконувати інформаційно-консультаційне середовище, яким повинен бути механізм взаємодії його учасників та яким чином його функціонування сприятиме зниженню інформаційної асиметрії і трансакційних витрат?

3. Які елементи запропонованих механізмів вертикальної інтеграції є найбільш важливими для адаптації суб'єктів аграрного бізнесу до воєнних ризиків, порушення логістичних зв'язків, дефіциту інвестиційних ресурсів та реалізації завдань післявоєнного відновлення агропродовольчого виробництва?

ВИСТУПИЛИ:

Доктор економічних наук, професор Маренич Т.Г. (рецензент), яка зауважила, що робота Гросула О.В. є актуальною, нестандартною за формалізацією наукового завдання та такою, що створює приріст знань. Отримані результати дослідження та винесені на захист положення містять елементи наукової новизною та характеризуються прикладним значенням. Стосовно недоліків та дискусійних положень рецензент зазначила:

1. У дисертаційній роботі обґрунтовано організаційно-економічний механізм стратегічного управління розвитком вертикально-інтегрованих структур аграрного бізнесу, який передбачає узгодження економічних інтересів учасників і розмежування управлінських повноважень. Водночас, на нашу думку, доцільно було б більш детально розкрити механізм розподілу економічних результатів спільної діяльності між учасниками інтегрованих формувань, зокрема з урахуванням відмінностей у їх ресурсному внеску, ринковій владі та ступені участі у створенні доданої вартості. Це дозволило б посилити прикладну спрямованість запропонованих управлінських рішень.

2. Заслужовує на позитивну оцінку удосконалення методичного підходу до визначення нормативного рівня ефективності функціонування вертикально-інтегрованих структур аграрного бізнесу. Проте потребують додаткового пояснення критерії встановлення нормативних значень відповідних показників та можливості їх диференціації залежно від галузевої спеціалізації, масштабів діяльності й організаційної структури інтегрованих формувань. Доцільним було б також конкретизувати умови, за яких досягнення нормативного рівня ефективності може вважатися достатнім економічним обґрунтуванням подальшого поглиблення інтеграції.

3. Автором запропоновано кваліметричний підхід до моніторингу та оцінювання трансакційних витрат, який поєднує кількісні економічні показники з експертними характеристиками складності й трудомісткості трансакцій. Разом із тим дискусійним залишається питання забезпечення об'єктивності та порівнянності результатів такого оцінювання для різних організаційних форм інтеграції. На нашу думку, доцільно було б детальніше обґрунтувати процедури визначення вагомості окремих складових трансакційних витрат і перевірки стійкості отриманих оцінок до зміни експертних суджень.

4. У дисертації обґрунтовано структурно-функціональну модель регіонального агропродовольчого кластера як форми координації вертикальних, горизонтальних і мережевих зв'язків суб'єктів аграрного бізнесу.

Водночас недостатньо конкретизованими видаються критерії визначення доцільності переходу від традиційних контрактних відносин до кластерної форми інтеграційної взаємодії. Доцільно було б більш чітко визначити організаційно-економічні передумови формування кластера, джерела фінансування його спільної інфраструктури та механізми узгодження інтересів учасників, які зберігають господарську самостійність.

5. Позитивно оцінюючи розроблений автором інструментарій маркетингової взаємодії вертикально-інтегрованих структур аграрного бізнесу, слід зазначити, що його практичне застосування потребує більшої конкретизації механізмів оцінювання синергетичного ефекту від реалізації спільної маркетингової стратегії. Зокрема, доцільно було б розмежувати результати, отримані завдяки інтеграційній взаємодії учасників, та результати, зумовлені загальними змінами ринкової кон'юнктури. Це сприяло б підвищенню обґрунтованості висновків щодо впливу маркетингової координації на конкурентоспроможність і ринкову вартість інтегрованих структур.

При цьому рецензент зробила загальний висновок про те, що наукові дослідження, здійснені дисертантом, є завершеними, містять наукову новизну, мають теоретичне та практичне значення. Дисертаційна робота може бути рекомендована до захисту в спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Доктор економічних наук, професор Сенчук І.І. (*рецензент*), який у своєму виступі відзначив актуальність теми дослідження, наукове значення отриманих дисертантом результатів, ступінь залучення джерел та статистичного матеріалу, а також достовірність отриманих результатів. Крім того, зазначив, що робота містить такі недоліки:

1. У дисертаційній роботі значну увагу приділено систематизації форм і способів вертикальної інтеграції суб'єктів аграрного бізнесу та обґрунтуванню їх організаційно-економічних характеристик. Водночас доцільно було б більш

чітко визначити межі застосування окремих форм інтеграції залежно від ступеня технологічної взаємозалежності підприємств, специфічності активів та рівня концентрації капіталу. Це дозволило б посилити аргументацію щодо доцільності вибору конкретних інтеграційних моделей за різних умов функціонування суб'єктів аграрного бізнесу.

2. Автором обгрунтовано інструментарій інституційного регулювання процесів вертикальної інтеграції суб'єктів аграрного бізнесу та запропоновано відповідну інституційну матрицю. Проте недостатньо конкретизованим залишається питання пріоритетності застосування окремих інструментів інституційного впливу залежно від стадії розвитку інтегрованого формування та характеру його взаємодії із зовнішнім середовищем. На нашу думку, доцільно було б визначити послідовність і умови комбінованого застосування зазначених інструментів, що сприяло б підвищенню результативності регулювання інтеграційних процесів.

3. У дисертації досить ґрунтовно розглянуто переваги вертикальної інтеграції, пов'язані з концентрацією ресурсів, координацією господарської діяльності та підвищенням конкурентоспроможності інтегрованих структур. Разом із тим більшої уваги заслуговують можливі негативні наслідки надмірної концентрації економічної влади в межах інтегрованих формувань, зокрема обмеження конкуренції, посилення залежності малих і середніх товаровиробників від інтеграційного центру та виникнення диспропорцій у розвитку окремих учасників. Врахування зазначених обставин дозволило б поглибити обґрунтування організаційно-економічних умов забезпечення збалансованого розвитку вертикально-інтегрованих структур.

4. Заслуговує на увагу обґрунтування стратегічних напрямів розвитку вертикальної інтеграції суб'єктів аграрного бізнесу в умовах трансформації ринкового середовища. Водночас, зважаючи на сучасні виклики функціонуванню аграрного сектору України, доцільно було б більш детально розкрити можливості адаптації запропонованих механізмів до умов воєнного стану та післявоєнного відновлення. Зокрема, потребують конкретизації

інструменти забезпечення стійкості інтегрованих структур за умов порушення виробничо-логістичних зв'язків, обмеження доступу до фінансових ресурсів та підвищення ризиків господарської діяльності.

5. У роботі обґрунтовано необхідність формування інформаційно-аналітичного та консультаційного середовища супроводження процесів вертикальної інтеграції на мезорівні. Однак запропоновані положення доцільно було б доповнити конкретизацією організаційного механізму функціонування такого середовища, зокрема визначенням суб'єктів, відповідальних за формування та актуалізацію інформаційних ресурсів, порядку інформаційної взаємодії учасників і джерел фінансування відповідної інфраструктури. Це сприяло б посиленню прикладного значення запропонованих рекомендацій та створенню організаційних передумов для їх реалізації.

На думку рецензента робота є завершеною, автор використовує досить велику кількість методів дослідження, робота відповідає вимогам та може бути рекомендована до захисту.

Кандидат економічних наук, доцент Смігунова О.В. (рецензент) відзначила, що робота є актуальною, автором використана велика кількість первинних матеріалів, робота містить обґрунтовані положення наукової новизни. Проте, представлена до рецензування дисертаційна робота має низку недоліків та дискусійних положень:

1. У дисертаційній роботі обґрунтовано механізми розвитку вертикально-інтегрованих структур аграрного бізнесу, орієнтовані на поглиблення координації виробничо-комерційної діяльності їх учасників. Водночас недостатньо уваги приділено визначенню економічно раціональних меж поглиблення інтеграції, за яких додаткові витрати на управління та координацію можуть перевищувати очікуваний синергетичний ефект. Доцільно було б конкретизувати критерії встановлення оптимальної глибини інтеграції та передумови, за яких збереження ринкових механізмів взаємодії є економічно доцільнішим за подальшу організаційну консолідацію.

2. Автором досліджено організаційно-економічні та управлінські аспекти формування стійких взаємозв'язків між учасниками вертикально-інтегрованих структур. Разом із тим більшої деталізації потребує контрактна складова запропонованих механізмів, зокрема процедури формування взаємних зобов'язань, розподілу відповідальності за порушення умов співпраці та врегулювання конфліктів між учасниками інтеграції. Розкриття зазначених питань дозволило б посилити обґрунтованість організаційних засад забезпечення стабільності інтеграційної взаємодії.

3. У дисертації обґрунтовано переваги вертикальної інтеграції щодо концентрації ресурсів, підвищення керованості виробничо-збутових ланцюгів та створення передумов для інвестиційного розвитку аграрного бізнесу. Водночас доцільно було б більш повно висвітлити особливості обґрунтування інвестиційних рішень щодо створення або розширення вертикально-інтегрованих структур, зокрема врахування тривалості окупності капіталовкладень, альтернативних напрямів використання ресурсів і ризиків незворотності інвестицій. Це сприяло б підвищенню прикладної цінності запропонованих механізмів стратегічного управління інтеграційними процесами.

4. У роботі досліджено економічні та організаційно-управлінські передумови підвищення ефективності функціонування вертикально-інтегрованих структур аграрного бізнесу. Проте недостатньо розкритими залишаються питання врахування екологічних і соціальних наслідків поглиблення інтеграційних процесів, зокрема їх впливу на розвиток сільських територій, зайнятість населення та раціональність використання природно-ресурсного потенціалу. На нашу думку, включення відповідних критеріїв до системи оцінювання результативності інтеграції дозволило б забезпечити більш комплексне обґрунтування стратегічних орієнтирів розвитку інтегрованих формувань.

5. Заслужовують на позитивну оцінку запропоновані автором положення щодо формування та функціонування механізмів вертикальної інтеграції

суб'єктів аграрного бізнесу. Водночас наукову аргументацію отриманих результатів доцільно було б посилити порівняльним оцінюванням економічної результативності інтегрованих і незалежних суб'єктів господарювання зі співставними виробничими характеристиками. Це дозволило б чіткіше ідентифікувати економічні ефекти, зумовлені саме інтеграційною взаємодією, та відокремити їх від результатів впливу масштабів виробництва, галузевої спеціалізації й загальноринкових чинників.

В цілому, робота відповідає вимогам та може бути представлена до захисту.

Доктор економічних наук, професор Красноручський О.О., який зазначив, що робота виконана на відповідному рівні та є актуальною і такою, що відповідає діючим вимогам. Результати дослідження є достатньою мірою оприлюдненими та апробованими. Стосовно недоліків слід зазначити, що у дисертації запропоновано комплекс механізмів вертикальної інтеграції, втім недостатньо висвітлено питання їх взаємоузгодженості та пріоритетності застосування в залежності від дії зовнішніх та внутрішніх факторів. В цілому, робота заслуговує на увагу та може рекомендуватися до захисту.

Доктор економічних наук, професор Корнієцький О.В., який зазначив, що за всіма ознаками робота відповідає вимогам діючого Порядку присудження наукових ступенів. Тема є актуальною, результати характеризуються науковою новизною та практичним значенням. Стосовно недоліків, то автором слід було б більше уваги приділити обґрунтуванню понятійно-категоріального апарату виконаного дослідження, а також визначенню економічної сутності синергії в інтеграційній взаємодії, посилило б наукову цінність отриманих результатів. Роботу доцільно рекомендувати роботу до захисту.

УХВАЛИЛИ:

Прийняти висновок по дисертаційній роботі Гросула Олександра Володимировича у відповідності з пп. 9, 11 та 12 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою КМУ від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами) у такій редакції:

ВИСНОВОК

про наукову та науково-практичну цінність дисертації

Гросула Олександра Володимировича «Механізми вертикальної інтеграції суб'єктів аграрного бізнесу» на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)

1. Актуальність теми та її зв'язок із планами науково-дослідних робіт

Розвиток аграрного бізнесу України супроводжується трансформацією виробничо-господарських відносин, поглибленням спеціалізації, концентрацією капіталу, ускладненням агропродовольчих ланцюгів створення доданої вартості та посиленням взаємозалежності їх учасників. За таких умов вертикальна інтеграція набуває значення не тільки організаційної форми об'єднання послідовних стадій виробництва, зберігання, переробки, логістики й збуту, а й інструменту стратегічного розвитку, управління ресурсними потоками та забезпечення стабільності господарських зв'язків.

Ефективність інтеграційних процесів визначається здатністю узгодити економічні інтереси їх учасників, знизити трансакційні витрати, забезпечити оптимальний розподіл функцій і повноважень, раціоналізувати використання активів та акумулювати створену додану вартість. Водночас корпоративна концентрація і централізація управління можуть зумовлювати втрату операційної гнучкості, загострення внутрішніх конфліктів і нерівномірність розподілу інтеграційних вигод. Тому наукового обґрунтування потребують умови та межі інтеграції, вибір корпоративних, контрактних, кластерних і мережевих форм взаємодії, а також інструменти оцінювання результативності інтеграційних механізмів.

Особливої актуальності дослідження набуває в умовах повномасштабної війни й необхідності повоєнного відновлення аграрної економіки, коли нестабільність логістики, дефіцит фінансових ресурсів, пошкодження інфраструктури, підвищення виробничих ризиків і трансформація ринків збуту

вимагають від суб'єктів аграрного бізнесу розвитку стійких механізмів міжсуб'єктної координації. Вертикальна інтеграція за належного управління здатна забезпечувати безперервність виробничих циклів, стійкість поставок і збуту, диверсифікацію ризиків та розвиток агропродовольчих ланцюгів створення вартості.

Дисертаційне дослідження пов'язане з планами науково-дослідних робіт Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка за темою «Механізми підвищення конкурентоспроможності, розвитку економічного та виробничо-технологічного потенціалу суб'єктів агропромислового виробництва» (№ державної реєстрації 0116U003477, 2016–2020 рр.), а також Інституту тваринництва Національної академії аграрних наук України за темою «Ідентифікувати сценарії та процедури відновлення виробничо-технологічного, агроекологічного та інноваційно-інвестиційного потенціалу молочного скотарства на деокупованих територіях» (№ державної реєстрації 0124U001624, 2024–2025 рр.). Внесок здобувача, зазначений в авторефераті, полягає у розробленні наукових положень та методичних рекомендацій щодо формування й функціонування механізмів вертикальної інтеграції суб'єктів аграрного бізнесу.

Отже, тема дисертаційної роботи є актуальною, відповідає сучасним потребам економічної науки і практики управління підприємствами аграрного бізнесу.

2. Формулювання наукового завдання, нове вирішення якого одержано в дисертації

У дисертаційній роботі вирішено наукове завдання, яке полягає в обґрунтуванні теоретичних, методичних та прикладних засад побудови і функціонування механізмів вертикальної інтеграції суб'єктів аграрного бізнесу, орієнтованих на координацію економічних інтересів, підвищення ефективності використання ресурсів, зменшення трансакційних витрат та формування синергетичного ефекту в агропродовольчих ланцюгах створення вартості.

Метою дослідження є обґрунтування теоретичних, методичних та прикладних засад побудови та функціонування механізмів вертикальної інтеграції суб'єктів аграрного бізнесу. Досягнення мети забезпечено розв'язанням комплексу взаємопов'язаних завдань:

- уточнення сутності вертикальної інтеграції як економічної категорії, систематизації принципів та функцій інтеграційних процесів;
- розвитку типології вертикально-інтегрованих структур за організаційними, майновими, контрактними, управлінськими й просторовими характеристиками;
- обґрунтування організаційно-економічного механізму стратегічного управління розвитком вертикально-інтегрованих суб'єктів аграрного бізнесу;
- удосконалення підходу до визначення нормативного рівня ефективності інтегрованих структур;
- формування кваліметричної системи моніторингу та оцінювання трансакційних витрат у вертикально-інтегрованих і кластерних структурах;
- розвитку інструментарію маркетингової взаємодії учасників агропродовольчих ланцюгів;
- розроблення структурно-функціональної моделі агропродовольчого кластера;
- обґрунтування напрямів інституційного забезпечення розвитку вертикальної інтеграції та її інформаційно-аналітичного супроводження.

Об'єктом дослідження є процеси вертикальної інтеграції суб'єктів аграрного бізнесу; предметом – теоретичні, методичні та прикладні аспекти побудови та функціонування механізмів такої інтеграції. Зміст завдань та отриманих результатів узгоджується з поставленою метою.

3. Наукова новизна одержаних результатів

Наукова новизна результатів дослідження полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних і прикладних засад формування, розвитку та функціонування механізмів вертикальної інтеграції суб'єктів аграрного бізнесу.

Науковий приріст представлено положеннями, сформульованими здобувачем за категоріями «вперше», «удосконалено» та «дістали подальший розвиток».

вперше:

– обґрунтовано концептуальні засади формування механізму стратегічного управління розвитком вертикально-інтегрованих структур аграрного бізнесу, який передбачає узгодження стратегічних цілей, економічних інтересів і функціональних завдань учасників інтеграції; формування збалансованої системи їх взаємодії та показників розвитку; розмежування координаційних повноважень керуючого центру й операційної самостійності окремих учасників. Наукова значущість результату полягає у системному поєднанні цільового, організаційного, економічного й управлінського аспектів інтеграції з урахуванням необхідності збереження адаптивності та керованості інтегрованої системи.

удосконалено:

– методичний підхід до визначення нормативного рівня ефективності вертикально-інтегрованих структур аграрного бізнесу, який поєднує оцінювання економічної результативності й ефективності використання ресурсів із характеристиками якості організаційно-управлінської взаємодії та ступеня реалізації інтеграційних переваг. На відміну від суто ресурсно-витратних оцінок, він дає змогу встановлювати невикористані резерви результативності інтегрованого формування.

– кваліметричний підхід до моніторингу та оцінювання трансакційних витрат у вертикально-інтегрованих і кластерних структурах, який інтегрує кількісні економічні показники й експертне оцінювання трудомісткості, частоти та складності трансакцій. Такий підхід забезпечує методичну основу для ідентифікації непродуктивних витрат на взаємодію, уточнення процедур координації та контролю економічних результатів.

– методичний інструментарій маркетингової взаємодії учасників інтегрованих структур, заснований на узгодженні ринкових цілей, координації маркетингових функцій і формуванні єдиного контуру створення споживчої

цінності. Результативність інтеграції запропоновано оцінювати також через ринкові позиції, вартість бізнесу, стійкість довгострокових відносин з контрагентами та здатність формувати майбутні економічні вигоди.

дістали подальший розвиток:

– понятійно-категоріальний апарат дослідження вертикальної інтеграції суб'єктів аграрного бізнесу через трактування її як процесу формування стійких організаційно-економічних, контрактних і управлінських зв'язків між послідовними ланками агропродовольчого ланцюга створення вартості задля координації ресурсних потоків, узгодження економічних інтересів, зниження трансакційних витрат і отримання синергетичного ефекту.

– типологія вертикально-інтегрованих структур аграрного бізнесу, побудована на поєднанні критеріїв напряму інтеграції, рівня майнової та організаційної консолідації, характеру договірних відносин, централізації управління, просторового охоплення та глибини включення учасників до ланцюга створення доданої вартості.

– структурно-функціональна модель агропродовольчого кластера, що передбачає взаємодію виробничо-технологічних, науково-освітніх та інфраструктурних суб'єктів з органами публічного управління й формування умов для міжгалузевої кооперації, інноваційно-інвестиційного розвитку та створення доданої вартості.

– інструментарій інституційного регулювання вертикальної інтеграції на засадах інституційної матриці, яка співвідносить ресурсні передумови, напрями використання ресурсів, форми координації, інституційні інструменти й організаційно-економічні механізми регулювання інтеграційної взаємодії.

Зазначені результати утворюють взаємопов'язану систему теоретичних положень, методичних розробок та організаційно-управлінських рішень, що розширює можливості наукового обґрунтування вертикальної інтеграції у сфері аграрного бізнесу.

4. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій

Дисертаційна робота має логічну структуру, а зміст її розділів підпорядковано послідовному переходу від теоретичного узагальнення сутності вертикальної інтеграції до розроблення методичних підходів та організаційно-економічних механізмів управління. У першому розділі розкрито теоретичні засади й типологію інтеграційних процесів; у другому – методичний інструментарій та чинники результативності інтеграції; у третьому – архітектоніку управлінських механізмів, кластерні моделі, управління трансакціями та маркетингову взаємодію.

Методологічну основу дослідження становлять системний та інституційний підходи, положення економічної теорії, теорії організації і менеджменту. Застосовано монографічний, абстрактно-логічний, структурно-логічний, порівняльний, статистичний та інші методи аналізу й узагальнення. Інформаційну базу, згідно з авторефератом, утворюють законодавчі та нормативно-правові акти України, статистичні й аналітичні матеріали, наукові публікації, відкриті ресурси, звітні дані суб'єктів аграрного бізнесу, а також власні спостереження і розрахунки.

Логіка формування наукових положень простежується у взаємозв'язку класифікації форм інтеграції, нормативного оцінювання їх ефективності, управління трансакційними витратами, розроблення механізму стратегічної координації та проєктування кластерної взаємодії. Наукові результати конкретизовано в методичних підходах, класифікаційних матрицях, структурно-функціональних моделях і практичних рекомендаціях.

Публікаційне оприлюднення та апробація результатів, а також наведені в авторефераті відомості щодо їх використання у практичній діяльності підприємств і навчальному процесі додатково підтверджують прикладну спрямованість дослідження. Остаточна оцінка повноти емпіричної перевірки й оформлення дисертації підлягає відображенню в матеріалах попередньої експертизи повного рукопису.

5. Наукова та науково-практична цінність дисертаційної роботи

Наукова цінність дисертаційної роботи визначається поглибленням концептуальних уявлень про вертикальну інтеграцію як особливу форму організації та управління економічною взаємодією учасників агропродовольчих ланцюгів створення вартості. Результати сприяють розвитку положень стратегічного менеджменту, інституційного регулювання, теорії трансакційних витрат та управління інтегрованими структурами, розкриваючи закономірності узгодження економічних інтересів, розподілу управлінських функцій і формування інтеграційного ефекту.

Окреме наукове значення має концептуальна постановка питання про збалансування стратегічної централізації та операційної самостійності учасників інтеграції. Розроблений підхід дозволяє розглядати інтеграційні процеси не як механічне об'єднання активів, а як побудову керованої системи стійких виробничо-економічних, контрактних, інформаційних та ринкових взаємозв'язків. Удосконалена типологія форм інтеграції створює основу для їх зіставлення та вибору відповідних організаційно-економічних конфігурацій.

Науково-методична цінність полягає у можливості комплексного оцінювання ефективності інтегрованих структур на основі нормативного підходу, який враховує не тільки економічний результат і ресурсну віддачу, а й якість координації, управлінську спроможність та ступінь реалізації інтеграційних переваг. Це сприяє переходу від ізольованого аналізу показників окремих учасників до оцінювання результативності інтегрованої системи як єдиного об'єкта управління.

Важливим прикладним результатом є кваліметрична система моніторингу трансакційних витрат, яка може використовуватися для структурування внутрішніх, міжорганізаційних та інфраструктурних трансакцій, виявлення їх непродуктивних складових, оцінювання складності й трудомісткості договірних та організаційних процедур, а також для коригування правил взаємодії учасників інтегрованих і кластерних об'єднань.

Науково-практичне значення мають також рекомендації щодо розвитку маркетингової взаємодії. Координація товарної, цінової, збутової та комунікаційної політики учасників агропродовольчого ланцюга може забезпечувати узгодженість ринкових дій, підвищення стійкості відносин із контрагентами та обґрунтування довгострокових стратегічних рішень з урахуванням ринкової вартості бізнесу і майбутніх економічних вигод.

Розроблена структурно-функціональна модель агропродовольчого кластера є основою для проєктування територіально-галузових систем взаємодії, в яких поєднуються можливості виробників аграрної продукції, переробних підприємств, логістичної інфраструктури, наукових та освітніх установ, інвестиційних організацій і органів публічного управління. Прикладне застосування моделі спрямоване на раціональне використання спільних ресурсів, координацію інноваційно-інвестиційних проєктів та розвиток міжгалузевої кооперації зі збереженням господарської самостійності окремих суб'єктів.

Практичні рекомендації можуть бути використані керівництвом аграрних підприємств, переробних та логістичних операторів, інтегрованих корпоративних і кластерних структур для вибору форми інтеграції, розподілу повноважень, формування системи показників результативності, організації контрактної взаємодії, управління трансакційними витратами та побудови спільної маркетингової стратегії. Органи державної влади та місцевого самоврядування можуть застосовувати запропоновані підходи під час розроблення стратегій, програм і заходів розвитку аграрного сектору та агропродовольчих ланцюгів створення доданої вартості.

Особливу практичну перспективу становить запропонований підхід до формування інформаційно-аналітичного та консультативного середовища на мезорівні, покликаного знижувати інформаційну асиметрію, забезпечувати обмін відомостями про попит і пропозицію, інновації, інвестиційні можливості, кон'юнктуру ринків та регуляторні зміни. Його застосування може сприяти

підвищенню адаптивності інтегрованих структур в умовах воєнних ризиків та відновлення аграрного виробництва.

Таким чином, результати дослідження характеризуються науковою та науково-практичною цінністю, оскільки поєднують розвиток теоретичних положень із конкретним методичним інструментарієм і рекомендаціями для управління інтеграційною взаємодією суб'єктів аграрного бізнесу.

6. Апробація та впровадження результатів дослідження

Основні положення дисертаційної роботи апробовано на науково-практичних конференціях, серед яких: VI Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція «Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи» (Харків, 2015 р.); Міжнародна науково-практична конференція молодих вчених та спеціалістів «Консолідація заради майбутнього: наукові здобутки вчених задля перемоги та післявоєнної відбудови України» (Полтава, 2024 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Пріоритети розвитку тваринництва в умовах війни та повоєнного відновлення» (Харків, 2024 р.).

Відповідно до відомостей, наведених в авторефераті, рекомендації використовуються в практичній діяльності ТОВ «Українська агроінвестиційна компанія», м. Харків (довідка № 1/099/26 від 24.04.2026 р.); ТОВ «Агрофірма імені Гагаріна», Чугуївський район Харківської області (довідка № 132 від 07.05.2026 р.); ФГ «Натон», Сумський район Сумської області (довідка № 28 від 14.05.2026 р.). Результати також використовуються в навчальному процесі підготовки здобувачів ступеня доктора філософії в Інституті тваринництва Національної академії аграрних наук України (довідка № 176-01/а від 29.04.2026 р.).

Наведені відомості характеризують прикладну спрямованість розроблених рекомендацій і свідчать про можливість їх використання для вдосконалення стратегічного управління, організації інтеграційної взаємодії та формування практик оцінювання її результативності.

7. Повнота викладення матеріалів дисертації в публікаціях та особистий внесок автора

За даними автореферату результати дослідження відображено в 9 наукових публікаціях; серед них 5 статей у вітчизняних наукових фахових періодичних виданнях, 1 стаття в закордонному науковому періодичному виданні та 3 публікації за матеріалами конференцій. Загальний обсяг наукових праць становить 3,8 друк. арк. Особистий внесок автора, зокрема в публікаціях у співавторстві, відображений в авторефераті. Наведені публікації розкривають основні положення щодо теоретичних засад інтеграції, інституційного забезпечення, стратегічного управління та механізмів розвитку інтегрованих структур.

Дисертація, за авторефератом, викладена на 267 сторінках, із яких 222 сторінки становлять основний текст, складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків; містить 15 таблиць, 36 рисунків та 206 найменувань використаних джерел. Автореферат визначає всі наукові положення, висновки та рекомендації, винесені на захист, як результати самостійної наукової роботи здобувача.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Майборода С. М., Гросул О. В. Механізми розвитку аграрного бізнесу: потенціал конкурентоспроможності та інтеграція. Енергозбереження. Енергетика. Енергоаудит. 2026. № 2(217). С. 51–62. DOI: <https://doi.org/10.20998/2313-8890.2026.02.05>. (За авторефератом внесок Гросула О. В. стосується організаційно-управлінської сутності механізмів розвитку та місця інтеграційного інструментарію.)

2. Гросул О. В. Теоретичні засади формування механізмів вертикальної інтеграції суб'єктів аграрного бізнесу. Український журнал прикладної економіки та техніки. 2025. Т. 10. № 3. С. 376–384. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2025-3-76>.

3. Гросул О. В. Інституційне забезпечення вертикальної інтеграції суб'єктів аграрного бізнесу. Актуальні проблеми інноваційної економіки та права. 2025. № 1. С. 131–135. DOI: <https://doi.org/10.36887/2524-0455-2025-1-31>.

4. Гросул О. В., Майборода С. М., Зубков Є. В. Механізми стратегічного управління інтеграційними процесами суб'єктів аграрного бізнесу на засадах вертикальної інтеграції. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2020. № 4. Т. 3. С. 366–370. DOI: 10.31891/2307-5740-2020-284-4(3)-64.

5. Зубков Є. В., Гросул О. В., Майборода С. М. Механізми стратегічного управління інтеграційними процесами суб'єктів аграрного бізнесу на засадах вертикальної інтеграції. Інституціональний вектор економічного розвитку. 2015. Вип. 8(2). Ч. 2. С. 136–146. (За авторефератом внесок Гросула О. В. полягає в обґрунтуванні архітекτονіки й типології механізмів стратегічного управління інтеграційними процесами.)

Стаття в науковому періодичному виданні іншої держави

6. Гросул О. В. Теоретико-методологічні основи та сучасна еволюція вертикальної інтеграції в АПК: цифровізація та адаптація до воєнних викликів. Colloquium-journal. 2026. № 1(266). Part 2. С. 16–21.

Публікації за матеріалами конференцій

7. Гросул О. В. Співвідношення пропорцій вертикальних та горизонтальних інтеграційних процесів в економічному розвитку суб'єктів аграрної сфери. Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи: матеріали VI Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції. Харків: ХНТУСГ, 2015. С. 281–284.

8. Гросул О. В. Економічний зміст інтеграції господарюючих суб'єктів агропродовольчої сфери. Консолідація заради майбутнього: наукові здобутки вчених задля перемоги та післявоєнної відбудови України: матеріали міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених та спеціалістів (29 серпня 2024 р., м. Полтава). Полтава, 2024. С. 168–171. DOI: 10.37143/Conf-2-2024.

9. Гросул О. В. Структурні та типологічні характеристики механізмів управління інтеграційними процесами в менеджменті суб'єктів аграрного бізнесу. Пріоритети розвитку тваринництва в умовах війни та повоєнного відновлення: матеріали міжнародної науково-практичної конференції до 95-річчя заснування Інституту тваринництва НААН. Харків: Інститут тваринництва НААН, 2024. С. 101–105.

8. Оцінка мови та стилю дисертації

Матеріали дисертації та автореферату викладено державною мовою з дотриманням наукового стилю. Зміст основних положень структуровано, термінологію використано переважно послідовно, виклад результатів має логіку переходу від теоретичних положень до методичного інструментарію та прикладних рекомендацій.

9. Відповідність змісту дисертації науковій спеціальності

За тематикою, метою, об'єктом, предметом, змістом завдань і характером отриманих результатів дисертаційна робота Гросула Олександра Володимировича «Механізми вертикальної інтеграції суб'єктів аграрного бізнесу» відповідає напрямку досліджень спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). Робота присвячена розвитку механізмів управління, організаційно-економічних відносин і методичного забезпечення підвищення результативності підприємств та їх інтегрованих об'єднань.

10. Рекомендація дисертації до захисту

Беручи до уваги актуальність теми, комплексність вирішеного наукового завдання, наведені положення наукової новизни, наукову та науково-практичну цінність результатів, а також відомості про їх оприлюднення, апробацію та впровадження, дисертаційну роботу Гросула Олександра Володимировича «Механізми вертикальної інтеграції суб'єктів аграрного бізнесу» доцільно рекомендувати до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Дисертаційна робота Гросула Олександра Володимировича «Механізми вертикальної інтеграції суб'єктів аграрного бізнесу» присвячена вирішенню актуального наукового завдання щодо обґрунтування теоретичних, методичних та прикладних засад побудови і функціонування механізмів вертикальної інтеграції суб'єктів аграрного бізнесу. Запропоновані концептуальні положення й методичні підходи до стратегічного управління, оцінювання ефективності, моніторингу трансакційних витрат та маркетингової координації доповнено структурно-функціональною моделлю агропродовольчого кластера й інструментарієм інституційного регулювання.

Отримані результати мають наукову та науково-практичну цінність, спрямовані на підвищення результативності використання ресурсів, узгодження економічних інтересів учасників, розвиток інтеграційних форм взаємодії та зміцнення стійкості агропродовольчих ланцюгів. Дослідження характеризується комплексністю, наявністю положень наукової новизни, відповідністю спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності), а отже може бути рекомендована до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук.

За висновок, підготовлений доктором економічних наук **Маренич Т.Г.**, доктором економічних наук **Сенчуком І.І.**, кандидатом економічних наук **Смігуною О.В.** голосували одноголосно.

Головуючий на засіданні:

провідний науковий співробітник
відділу економіки, менеджменту та
трансферу інновацій у тваринництві,
д.е.н., професор

Секретар засідання,
к.е.н

О.В. Корнісцький

М.В. Ослопова